

รูปแบบการจัดการความเสี่ยงด้วยฐานข้อมูลดิจิทัลในการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชิงสาระบันเทิง ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

A DIGITAL DATABASE-BASED RISK MANAGEMENT MODEL FOR EDUTAINMENT HISTORICAL TOURISM IN THE UPPER CENTRAL PROVINCES

ธิษตยา รุ่งเดชธนาลัย¹ แววารีย์ ทองประดิษฐ์² และอนุวัฒน์ ภักดี³

Thittaya Rungdetthanalai¹, Waeowaree Thongpradit² and Anuwat Phakdee³

¹ หลักสูตรบัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Master of Accountancy Program, Chandrakasem Rajabhat University

E-mail: thitty2559@gmail.com

² หลักสูตรบัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Master of Accountancy Program, Chandrakasem Rajabhat University

E-mail: Nok.nok.0904@gmail.com

³ หลักสูตรบัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Master of Accountancy Program, Chandrakasem Rajabhat University

E-mail: Anuwat.phakdee@gmail.com

Received: October 9, 2024

Revised: November 28, 2025

Accepted: December 22, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ความเสี่ยง และการบริหารความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ 2) เพื่อพัฒนาเป็นฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อใช้ในการบริหารความเสี่ยงในรูปแบบแอปพลิเคชันของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โดยใช้แบบสอบถาม สอบถามนักท่องเที่ยวจำนวน 427 คน และการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ จำนวน 4 ที่ ที่ละ 5 คน รวมทั้งหมด 20 คน เป็นเครื่องมือในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพรรณนาและการตีความสังเคราะห์คำตอบเพื่อให้ได้ประเด็นปัญหา ความเสี่ยง และการบริหารความเสี่ยง และนำไปเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเป็นดิจิทัลแพลตฟอร์ม คือ โมบายแอปพลิเคชัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาโดยส่งเสริมให้มีการปรับปรุงและพัฒนาต่าง ๆ ให้ดีขึ้น 2) การวิเคราะห์ความเสี่ยง พบว่ามีความเสี่ยงจากการเดินทาง ความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน ความเสี่ยงจากโรคระบาด ความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อม ความเสี่ยงจากความไม่พร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว และความเสี่ยงจากการขาดจิตสำนึกที่ดีของนักท่องเที่ยว และ 3) การบริหารความเสี่ยงทำได้ด้วยการลดการหลีกเลี่ยง การกระจาย และการยอมรับ โดยนำเสนอเป็นรูปภาพด้วยการทำเป็นอินโฟกราฟิก เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น และแสดงเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งของจังหวัดนั้น ๆ ในแอปพลิเคชันที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวกในการใช้งาน สามารถวางแผนการเดินทางและใช้ประกอบการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวได้

คำสำคัญ

การจัดการความเสี่ยง ฐานข้อมูลดิจิทัล การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชิงสาระบันเทิง

ABSTRACT

The current research was aimed to 1) analyze problems, risks and risk management of historical tourist attractions and 2) develop a digital database for use in risk management in form of mobile applications of historical tourist attractions. The research tools were questionnaires, for asking 427 tourists and focus groups with people involved in 4 historical tourist attractions, 5 people each, totaling 20 people. Data analysis included descriptive statistics and synthetic interpretation of the answers to identify issues, risks, and risk management. The information obtained was used as a database for developing a digital platform, in form of a mobile application. The research results were found that 1) the problems occurred were related to the tourist-attraction management. Problems were solved by promoting improvements and developments in various areas. 2) Risk analysis was revealed that there were risks from travel, risks to life and property, risks from epidemics, risks from the environment, risks from the unpreparedness of tourist attractions, and risks from tourists lacking good awareness. In addition, 3) Risk management could be achieved through reduction of avoidance, diversification, and acceptance. This could be displayed in the form of infographics to effortlessly understand and represent a part of each province's information in an application that could be easily accessible and conveniently use. This could help plan a trip and make a travel decision.

Keywords

Risk Management, Digital Database, Historical Entertainment Tourism

ที่มาและความสำคัญ

การท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมส่งเสริมความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาและการต่างประเทศ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องบูรณาการทุกภาคส่วนเพื่อนำประเทศไทยไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยนำรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างแข็งแกร่ง (MGR Online. Online. 2021) ทั้งนี้รัฐบาลส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมีความพร้อมบนพื้นฐานของเอกลักษณ์ไทย ซึ่งสอดคล้องกับกระแสความต้องการของประชากรโลก อีกทั้งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ที่มุ่งเน้นการเพิ่มสัดส่วนนักท่องเที่ยวคุณภาพ แต่ยังคงรักษานักท่องเที่ยวตลาดเดิม สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน อันจะเป็นการวางรากฐานของเศรษฐกิจในภาพรวม เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล (MGR Online. Online. 2021) อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นมีอยู่หลากหลายรูปแบบ โดยการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์นั้นเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าเป็นการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวโยงกับประวัติศาสตร์ในอดีต เพื่อเรียนรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ในสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงได้ความรู้และมีความเข้าใจต่อความเป็นมาของโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ รวมทั้งกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่จัดให้เป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ ที่มุ่งรักษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยจะมีการสนับสนุนการกำหนดจุดขายที่ชัดเจนและเชื่อมโยงให้เกิดการเกี่ยวพันกันภายใต้แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (วาริชต์ มัชฌิมบุรุษ. 2552)

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม (สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ) ย่อมส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ โดยความเสี่ยง (Risk) คือ โอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะเกิดผลกระทบในทางลบ หรือความเสียหายที่ไม่พึงปรารถนาแก่ทรัพยากรการท่องเที่ยว และอันตรายที่นักท่องเที่ยวอาจได้รับจากการไปท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ปัญหาของการส่งเสริมการท่องเที่ยวยังขาดการสร้างแรงจูงใจ ขาดงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ขาดการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาบุคลากรเจ้าหน้าที่/มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ขาดการบริหารจัดการด้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของ และขาดความรู้และการสื่อสารที่ดีกับนักท่องเที่ยว ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา (2558) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีงบประมาณจำกัด การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่สามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ การบริหารจัดการขาดเครือข่ายการเรียนรู้และพัฒนาในกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน หรือนักเรียนและเยาวชนรุ่นใหม่ ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้อย ธนัศวาล กุลศรี และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์ (2556) อีกทั้งปัญหาและอุปสรรคด้านเศรษฐกิจ การไหลเข้าของกลุ่มนักท่องเที่ยว การกระจุกตัวของเศรษฐกิจเฉพาะในเขตเมือง ปัญหาและอุปสรรคทางกายภาพ (การจราจรติดขัด, การขาดโครงสร้างพื้นฐาน, ฯลฯ) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคทางวัฒนธรรม ได้แก่ การทำวัฒนธรรมเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคเชิงนโยบายด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ความขัดแย้งเชิงนโยบายระหว่างนโยบายท้องถิ่นกับนโยบายส่วนกลาง โกเมน กันตวรื้อ อารีย์ นัยพินิจ และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) จากปัญหาในอดีตที่เกิดขึ้นหากนำไปจัดทำและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้ชัดเจนในรูปแบบดิจิทัล แสดงข้อมูลที่เป็นปัจจุบันให้ได้มากที่สุด จะทำให้เกิดประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอย่างมาก โดยนักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจจากข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนสามารถแก้ไขปัญหา ประชาสัมพันธ์หรือบริหารจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างทันเวลา จากปัญหาดังกล่าวจึงเกิดคำถามในการวิจัยที่ว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่นโยบายการท่องเที่ยวดังกล่าวจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพราะมีปัจจัยเสี่ยงที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอ และมีผลกระทบทางลบต่อสถานที่ท่องเที่ยวน้อยที่สุดหรือไม่เลยในระยะยาว Jittangwatana Boonlert (2007)

งานวิจัยนี้จึงศึกษาปัญหาและปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ และพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในรูปแบบนโยบายแอปพลิเคชันของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว และชุมชน งานวิจัยนี้มีประโยชน์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีความเสี่ยงด้านใดบ้าง สามารถนำประเด็นความเสี่ยงไปบริหารจัดการให้เหมาะสมกับบริบทของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวสามารถวิเคราะห์ความเสี่ยงและประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ จากการเดินทางไปท่องเที่ยวได้ทันเวลา สามารถเข้าถึงได้จากโทรศัพท์มือถือ และเป็นต้นแบบให้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ สามารถนำแนวทางการบริหารความเสี่ยงไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากแต่ละสถานที่มีปัจจัยเสี่ยงที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ความเสี่ยง และการบริหารความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์
2. เพื่อพัฒนาเป็นฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อใช้ในการบริหารความเสี่ยงในรูปแบบแอปพลิเคชันของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยต้องการศึกษาปัญหาที่เคยเกิดขึ้น และรูปแบบการบริหารความเสี่ยงเดิมของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ปัญหาและปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสียหายของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยม 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดชัยนาท และจังหวัดลพบุรี โดยจังหวัดสิงห์บุรีเก็บข้อมูลจากวัดพระนอนจักรสีห์วรวิหาร จังหวัดอ่างทองเก็บข้อมูลจากวัดม่วง จังหวัดชัยนาทเก็บข้อมูลจากวัดปากคลองมะขามเฒ่า และจังหวัดลพบุรีเก็บข้อมูลจากพระนารายณ์ราชนิเวศน์ แต่ละจังหวัดใช้ประชากร 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง ระบุให้เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ละ 5 คน กำหนดให้เป็นบุคคลที่คอยดูแลหรือมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววัน ๆ ได้ รวมทั้งหมด 20 คน และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวที่กำหนดทั้ง 4 จังหวัด ในส่วนนี้ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบขนาดประชากร เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้น ขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรแบบไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 (กัลยา วาณิชยบัญชา, 2561) ทำให้ได้ขนาดตัวอย่าง 384 คน จากการเก็บข้อมูลจริงจากสถานที่ท่องเที่ยว สามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้ทั้งหมด 427 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ดี และบทบาทองค์กรชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีความเชื่อถือได้หรือได้รับการพิสูจน์แล้ว มาใช้เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และแนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารความเสี่ยง ซึ่งผู้วิจัยจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจ โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดีนั้นต้องทำความเข้าใจในปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงินและทรัพยากร ด้านคุณภาพการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ด้านการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่าย และด้านกระบวนการมีส่วนร่วม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการสนทนากลุ่มใช้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว และเครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบสอบถามใช้สอบถามนักท่องเที่ยว ดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้การสอบถามความคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว โดยประเด็นคำถามประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ ข้อมูลตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงานภายในสถานที่ท่องเที่ยว ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับจำนวนนักท่องเที่ยว ภาพรวมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาและการแก้ไขปัญหาในอดีต งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการบริหารจัดการงบประมาณ และข้อมูลการกำหนดนโยบายด้านคุณภาพ ด้านการเรียนรู้พัฒนาเครือข่าย การมีส่วนร่วมกับชุมชน รวมไปถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ

2. แบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้แบบสอบถามที่เป็นคำถามชนิดปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งโครงสร้างของคำถามเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 การเก็บข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ลักษณะการเดินทางท่องเที่ยว ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน การรับรู้และติดตามข่าวสารการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความเสี่ยงและการเกิดอุบัติเหตุ ช่องทางการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความเสี่ยงและการเกิดอุบัติเหตุ เหตุผลของการเดินทางมาท่องเที่ยว และประสบการณ์การมีส่วนร่วมในความเสี่ยงหรืออุบัติเหตุในการเดินทางท่องเที่ยว

ส่วนที่ 2 การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน โดยจำแนกความเสี่ยงแต่ละด้านดังนี้ ความเสี่ยงด้านการเดินทาง ความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน ความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บ ความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อม และความเสี่ยงจากภาวะเครียดและสุขภาพจิต ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคอร์ต์ แบ่งเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด (5) มาก (4) ปานกลาง (3) น้อย (2) และน้อยที่สุด (1)

ส่วนที่ 3 การเสนอแนะแนวทางการจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน เป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเสี่ยงด้านต่าง ๆ

ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือวิจัยทั้ง 2 ส่วน สามารถนำไปวิเคราะห์ปัญหาและประเมินความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาปัญหาในเชิงปฏิบัติของนโยบายการท่องเที่ยว อีกทั้งแนวทางการบริหารความเสี่ยง และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและสาเหตุที่แท้จริงของพื้นที่จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดชัยนาท และจังหวัดลพบุรี นำข้อมูลที่ได้มาจัดทำแบบสอบถามฉบับร่าง โดยกำหนดประเด็นและขอบเขตของคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นนำแบบสอบถามฉบับร่างไปทดสอบหาความเที่ยงตรงกับผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัย เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและเหมาะสม เมื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ จำนวน 30 ชุด แล้วจึงนำไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย 2 ส่วน ได้แก่ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม โดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนทนาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินการเก็บข้อมูล เพื่อทำงานวิจัยทั้งแบบสอบถามและการจัดสนทนากลุ่ม วางแผนการดำเนินงานเพื่อเข้าพบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่ออธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลทั้งจากการสอบถามนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น และเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น รวมทั้งแจ้งกำหนดการการเข้าเก็บข้อมูลเบื้องต้นให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้รับทราบ และดำเนินการเก็บข้อมูลตามระยะเวลาที่ได้แจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทราบ การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม เป็นการสอบถามนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในวันนั้น โดยไม่มีการเจาะจงนักท่องเที่ยว การเก็บข้อมูลจะเก็บข้อมูลด้วยตนเองและทีมงานวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้วิธีการแจกแบบสอบถามโดยตรงให้กับนักท่องเที่ยวในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยว โดยแบบสอบถามที่ได้รับการตอบในครั้งนี้มีจำนวน 427 ฉบับ และ 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ล่วงหน้า รวมทั้งกำหนดบุคคลที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นดำเนินการสอบถามและพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วน รวมทั้งบันทึกรายละเอียดที่สำคัญพร้อมทั้งสังเกตลักษณะพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และจัดทำสรุปการสนทนากลุ่ม รวบรวมรายละเอียดที่สำคัญเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s) โดยนำค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) แต่ละข้อมาวัดการกระจายของคะแนนแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง โดยหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s) นำข้อมูลจากแบบสอบถาม ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 มาแจกแจงความถี่ และวิเคราะห์ข้อมูลเป็นหาค่าร้อยละ

ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และนำข้อมูลจากแบบสอบถาม ตอนที่ 3 มาเรียงตามลำดับความถี่ จากนั้นคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s) นำค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) แต่ละข้อมาวัดการกระจายของคะแนนแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง โดยหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s) ของแต่ละข้อของข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ความเสี่ยงด้านการเดินทางของนักท่องเที่ยว ความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บของนักท่องเที่ยว ความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อม (ภูมิอากาศในแต่ละฤดู) และความเสี่ยงจากภาวะเครียดและสุขภาพจิต โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้มาตรวัดของลิเคิร์ต (Linkert Scale) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งสรุปสาระสำคัญอย่างเป็นระบบ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่สกัดได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยเชื่อมโยงประเด็น ความคิด และความสัมพันธ์ของข้อมูลให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้ชัดเจน ครอบคลุม และอยู่ภายใต้ขอบเขตของประเด็นที่ต้องการศึกษา เพื่อใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้อย่างครบถ้วน สำหรับกระบวนการพัฒนารูปแบบการบริหารความเสี่ยง จะอาศัยข้อมูลจากการสนทนากลุ่มที่มุ่งเน้นการประเมินศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพื้นที่ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของพื้นที่ เส้นทางทางท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ 2) ด้านการจัดการ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม การควบคุมป้องกันและการกำจัดมลพิษการพัฒนาการท่องเที่ยว หน่วยงานที่รับผิดชอบและงบประมาณที่ได้รับ 3) ด้านกิจกรรมกระบวนการ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ด้านการท่องเที่ยว การเข้าถึงชุมชน หน่วยงาน หรือธุรกิจชุมชน

กระบวนการดำเนินงานวิจัย

กระบวนการดำเนินงานวิจัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 จากการศึกษาปัญหาในทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายการท่องเที่ยว รวมทั้งการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบการบริหารความเสี่ยงเดิมของการท่องเที่ยวเชิงสธาระบันเชิง โดยศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับปัญหาในทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายการท่องเที่ยว รวมถึงแนวทางการบริหารความเสี่ยง และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นศึกษาวิธีการจัดการความเสี่ยงจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงดำเนินการออกแบบวิธีการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัย เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยใช้การสังเคราะห์คำตอบ (Content Analysis) เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามผู้วิจัยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของข้อคำถามในแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการสังเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดไม่บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวเชิงสธาระบันเชิง ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ผู้วิจัยได้ดำเนินการการสังเคราะห์ความเสี่ยง โดยนำประเด็นปัญหาที่ได้จากเก็บข้อมูลมาพิจารณาโดยแยกปัจจัยความเสี่ยงออกจากปัญหา หากพบว่าเป็นประเด็นปัญหาจะนำเสนอแนวทางเพื่อแก้ไข จากนั้นนำความเสี่ยงที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับโอกาสและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยการทำเป็นตารางวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการแบ่งเป็นระดับความเสี่ยง 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ จากนั้นนำปัจจัยความเสี่ยงในระดับสูงไปวางแผนจัดการความเสี่ยง ส่วนปัจจัยความเสี่ยงในระดับปานกลางและต่ำ ใช้มาตรการควบคุมเพื่อไม่ให้อยู่ในระดับความเสี่ยงสูง นำข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาสรุปประเด็นปัญหา ปัจจัยเสี่ยง และแผนบริหารความเสี่ยงต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและทำความเข้าใจและหาข้อสรุปร่วมกัน เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้วิจัยสรุปผลผิดพลาด ในขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยใช้การสังเคราะห์คำตอบ (Content Analysis) ให้ได้มาซึ่งปัจจัยความเสี่ยงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 นำผลการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาจัดทำร่างแนวทางการวิเคราะห์ความเสี่ยง และแผนการบริหารความเสี่ยง

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างแพลตฟอร์มฐานข้อมูลสำหรับการบริหารความเสี่ยงของการท่องเที่ยวเชิงสาระบันเทิง ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน โดยการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ไปจัดทำเป็นฐานข้อมูล (Database) และออกแบบการรายงานผลเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้ ซึ่งในการสร้างแพลตฟอร์ม (Platform) งานวิจัยครั้งนี้ได้จัดทำแพลตฟอร์ม (Platform) ในรูปแบบของโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) เนื่องจากใช้งานง่าย มีความสะดวกรวดเร็ว ทุกคนที่มีโทรศัพท์มือถือสามารถใช้งานได้ ขั้นตอนการทำโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) มีรายละเอียด ดังนี้ (Pichaya Srifar. Online. 2021)

1. การวางแผน (Planning) ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) ที่ต้องการพัฒนา โดยสรุปความจำเป็นและแนวทางการเป็นไปได้สำหรับการทำโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) เพื่อจัดทำเป็นรูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมกับบริบทของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ว่าควรมีการนำเสนอข้อมูลอย่างไร มีหน้าตาเป็นอย่างไร มีส่วนประกอบอะไรบ้าง โดยทำเป็นอินโฟกราฟิก (Infographic) เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลด้านต่าง ๆ เข้าใจง่ายขึ้น โดยผสมผสานระหว่างข้อมูลและรูปภาพให้เหมาะสมกับสถานที่นั้น ๆ หลังจากนั้นได้ศึกษากระบวนการทำงานของแอปพลิเคชัน รวมถึงข้อมูลของโปรแกรมที่ใช้พัฒนาโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) การทำโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) ในงานวิจัยครั้งนี้จัดทำขึ้นสำหรับระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์เป็นหลัก

2. การออกแบบ (Design) การออกแบบ UX เป็นการออกแบบโครงสร้างข้อมูล เป็นขั้นตอนที่ต้องตัดสินใจว่าแอปพลิเคชัน (Application) ต้องแสดงข้อมูลอะไรบ้าง และทำงานอะไรได้บ้าง และต้องแสดงข้อมูลอะไรที่ตำแหน่งไหนของแอปพลิเคชัน (Application) จากนั้นนำมาสร้างเป็น wireframe สร้างแต่ละ screen และกำหนดการทำงานและข้อมูลที่จะ เมื่อได้ screen ครบแล้วจึงนำมาสร้างแอป workflow แอป workflow เป็นเส้นทางที่ผู้ใช้สามารถท่องเที่ยวไปในแอปพลิเคชัน (Application) ของเราได้ทุก ๆ อย่างที่เราต้องการให้ผู้ใช้ทำและเห็น จากนั้นนำไปทำ Click - through model เป็นการทดสอบ wireframe และ workflow โดยการให้ผู้ใช้ได้ทดลองเหมือนเล่นจริง โดยผู้ใช้จะได้รับ link เพื่อเปิดใช้งานบนโทรศัพท์มือถือ ผู้ใช้สามารถคลิกที่ปุ่มต่าง ๆ และเปิดไปยังหน้า wireframe ต่าง ๆ ตาม workflow ได้เหมือนจริง เมื่อพบปัญหาที่หน้าไหนก็ดำเนินการแก้ไข wireframe หน้านั้น จากนั้นนำไปออกแบบ UI ที่เป็นเหมือนต้นแบบของสิ่งต่าง ๆ ในแอปพลิเคชัน (Application) ให้มีลักษณะการใช้งานที่ชัดเจน ผลลัพธ์ของขั้นตอนนี้จะได้สี รูปแบบอักษร และ widget เช่น ปุ่ม ฟอนต์ label ที่จะนำมาใช้ในแอปพลิเคชัน (Application) ทั้งหมด

3. การเขียน Code มีเทคโนโลยีที่ใช้ในการพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) หลายวิธี แต่ละวิธีก็มีข้อดีข้อเสียต่างกัน บางอย่างอาจมีราคาถูกแต่ประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน (Application) ไม่ดี บางอย่างอาจมีความซับซ้อนและใช้เวลานานสำหรับการทำแอปพลิเคชัน (Application) การเขียน Code ทำได้โดย

3.1 ฝั่ง Front-end ในการทำโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) มี 3 ทางเลือก ได้แก่ 1) Native ทำแอปแยกแต่ละ platform ไม่สามารถ reuse code ระหว่างกันได้ วิธีนี้ทำให้ปรับแต่งได้สูงสุด UI เป็นของ platform 100% แอปพลิเคชัน (Application) เร็วและมีประสิทธิภาพสูง เป็นวิธีที่แพงที่สุด เพราะต้องทำแต่ละ platform ใหม่ทั้งหมด 2) Cross - platform เป็นเทคโนโลยีที่มี code บางส่วนหรือทั้งหมดแชร์กัน 3) Hybrid เป็นวิธีที่ใช้เทคโนโลยีของ web (HTML, CSS, Javascript) และ install ผ่าน native wrapper วิธีนี้อาจมีราคาถูกที่สุด แต่ได้แอปพลิเคชัน (Application) ที่มีคุณภาพต่ำ

3.2 ฝั่ง Back - end (Web API & Server) Server มีผลอย่างมากกับประสิทธิภาพของแอป และการขยายจำนวนผู้ใช้ที่แอปรองรับได้ มีสิ่งที่ต้องตัดสินใจก่อนจะเริ่มเขียน code ดังนี้ 1) ภาษา Java, C#, Go-lang, Javascript, PHP, Python, Ruby แต่ละภาษาก็จะมี framework ที่ช่วยในการเขียนของตัวเอง 2) Database มี 2 ประเภทหลัก ๆ SQL และ noSQL SQL เป็นแบบดั้งเดิมที่มักเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในสถานการณ์ที่ต้องการเก็บข้อมูลปริมาณมาก หรือไม่มีการแก้ไขข้อมูลเดิมน้อย ๆ 3) Hosting environment

(Infrastructure) เป็นการเลือกที่จะ host server เราไว้ที่ไหน ตัดสินใจจากราคา ความสามารถในการขยายสเกล ความสามารถที่ทำได้ บริการเสริม การใช้งานง่าย ประสิทธิภาพ และความเสถียร มีหลายที่ เช่น AWS, Google Cloud, และเริ่มพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application)

4. การปล่อยแอปพลิเคชันลง Server โดยทั่วไปจะมี 2 ส่วนที่สำคัญที่ต้องนำมาปรับใช้ ก็คือ Web Server กับ client ที่อยู่บน Google Play หรือ Apple Store โดย Web API (Server) ส่วนนี้ คือ การรับส่ง และเก็บข้อมูลของโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) ถ้า server โดนใช้งานหนักเกิน หรือระบบล่ม แอปพลิเคชัน (Application) ก็ไม่สามารถทำงานได้

5. การสังเกตการณ์และการวัดผล เมื่อวางแอปพลิเคชันใน Server แล้วต้องสังเกตว่า แอปพลิเคชัน (Application) ของเรามีผลตอบรับอย่างไร หรือเกิดการขัดข้องของโปรแกรมหรือไม่ และมีปัญหาอย่างไร โดยนำคำแนะนำจากผู้ใช้งานไปปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนที่จะทำการวัดผลและนำผลไปพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) ต่อไป

ขั้นตอนที่ 5

นำไปทดลองใช้ โดยการนำโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) ที่เสร็จสมบูรณ์แล้วเสนอให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และบุคคลในชุมชน รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ ที่เหมาะสม ได้ทดลองเข้าไปใช้บริการ หลังจากนั้นนำข้อเสนอแนะที่ได้จากการทดลองใช้ไปปรับปรุงแก้ไขโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) ให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลตามลำดับวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ปัญหา ความเสี่ยง และการบริหารความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน คือ

1.1.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ คุณภาพของการให้บริการด้านต่าง ๆ ยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดการถ่ายทอดตำนานหรือเรื่องราวในอดีต สิ่งอำนวยความสะดวกภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ คุณภาพและราคาขายสินค้ายังไม่เหมาะสม การสร้างนวัตกรรมการสร้างแบรนด์ และการเพิ่มมูลค่าของสินค้าชุมชนยังไม่เหมาะสม ขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชนท้องถิ่น และขาดการประชาสัมพันธ์อย่างเหมาะสม

1.1.2 การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน สร้างองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนและผู้ประกอบการให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น ปรับปรุงพัฒนาการให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวให้เหมาะสม ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างแบรนด์ของสินค้า สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าชุมชน สนับสนุนให้เกิดความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างหน่วยงานและชุมชน

1.2 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานจากข้อมูลทั่วไปและความคิดเห็นเกี่ยวกับความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน คือ

1.2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.90 อายุ 21 - 30 ปี ร้อยละ 44.30 โสด ร้อยละ 58.10 ปริญญาตรี ร้อยละ 63.20 รายได้ต่อเดือน 10,000 - 20,000 บาท/เดือน ร้อยละ 36.50 ไปด้วยตัวเอง จังหวัดอ่างทอง ร้อยละ 28.30 มากับครอบครัว ร้อยละ 55.00 ติดตามข่าวสารการท่องเที่ยวทุกวัน ร้อยละ 34.20 ช่องทางการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยว เกี่ยวกับความเสี่ยงและการเกิดอุบัติเหตุที่ไม่ปลอดภัยในการท่องเที่ยวจากเว็บไซต์/โซเชียลมีเดีย ร้อยละ 46.80 เดินทางมาท่องเที่ยวทำบุญไหว้พระเพื่อเป็นสิริมงคลกับตนเองมากที่สุด ร้อยละ 58.10 ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในความเสี่ยง หรือ

อุบัติเหตุในการเดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (สิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท ลพบุรี) คือ ไม่พบเห็นหรือเกิดอุบัติเหตุ ร้อยละ 72.40

1.2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนโดยจำแนกตามความเสี่ยง ดังนี้

1.2.2.1 ด้านความเสี่ยงด้านการเดินทาง พบว่า นักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ระดับค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจ ที่มีการให้บริการรถสาธารณะ มีการควบคุมจำนวนผู้โดยสาร และจำกัดความเร็วในการเดินทาง มี ($\bar{X}$ =4.14 , S.D.=0.82) มีระดับความพึงพอใจมาก รองลงมา คือ การจัดอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยส่วนบุคคลให้เพียงพอต่อจำนวนผู้โดยสาร มี ($\bar{X}$ =4.10, S.D.=0.84) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และมีป้ายสัญญาณแสดงจุดเสี่ยงที่เป็นทางโค้ง ทางแยก ทางลาดชัน สามารถมองเห็นได้ชัดเจน มี ($\bar{X}$ =4.05, S.D.=0.69) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

1.2.2.2 ด้านความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน พบว่า นักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ระดับค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจ ที่มีการจัดระบบความปลอดภัย การติดตั้งกล้องวงจรปิดภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม มี ($\bar{X}$ =3.89, S.D.=0.77) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ มีบุคคลหรืออาสาสมัครที่ให้การดูแลความเรียบร้อย รวมถึงอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม มี ($\bar{X}$ =3.89, S.D.=0.87) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และมีการติดตั้งป้ายแสดงเบอร์โทรศัพท์ฉุกเฉินเพื่อแจ้งเหตุด่วนเหตุร้ายอย่างชัดเจนและเหมาะสม มี ($\bar{X}$ =3.50, S.D.=1.15) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

1.2.2.3 ด้านความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บ พบว่า นักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ระดับค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจ ที่มีการจัดเจ้าหน้าที่ให้ความรู้และเข้มงวดเกี่ยวกับการป้องกันโรคระบาดอย่างเหมาะสม เช่น จุดวัดอุณหภูมิ บริการแอลกอฮอล์ล้างมือ ป้ายเตือน การเว้นระยะห่าง เป็นต้น มี ($\bar{X}$ =3.96, S.D.=0.79) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ มีช่องทางการประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวเกี่ยวกับโรคระบาด เช่น ป้าย เสียงตามสาย จุดบริการข้อมูล อย่างเหมาะสม มี ($\bar{X}$ =3.73, S.D.=1.01) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และมีการจัดระบบการปฐมพยาบาลเบื้องต้น โดยมีเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ด้านการปฐมพยาบาลไว้ให้บริการและดูแลผู้ป่วยอย่างเหมาะสมมี ($\bar{X}$ =3.43, S.D.=1.16) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

1.2.2.4 ด้านความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อม (ภูมิอากาศในแต่ละฤดูกาล) พบว่า นักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ระดับค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจ ที่มีการติดตั้งป้าย สัญญาณแจ้งเตือนอันตรายแก่นักท่องเที่ยวในจุดเสี่ยงตามแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น ทางลื่น ทางลาดชัน แนวกันห้ามผ่าน เป็นต้น มี ($\bar{X}$ =3.76, S.D.=0.91) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ มีการจัดแนวกันเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นเมื่อไม่ปฏิบัติตาม เช่น แนวรั้ว แนวกันเพื่อห้ามเข้าพื้นที่ เป็นต้น มี ($\bar{X}$ =3.74, S.D.=0.86) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และมีการจัดช่องทางประชาสัมพันธ์แจ้งเตือนแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ในกรณีที่สภาพอากาศ ไม่เหมาะสม เช่น พายุฝนฟ้าคะนอง อากาศร้อนจัด ฝุ่นละอองในอากาศ เป็นต้น มี ($\bar{X}$ =3.54, S.D.=1.02) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

1.2.2.5 ด้านความเสี่ยงจากภาวะเครียดและสุขภาพจิต (เรื่องเหล่านี้ทำให้เกิดความเครียดหรือวิตกกังวลหรือไม่) พบว่านักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ระดับค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจ ที่มีการติดตั้งป้ายบอกเส้นทาง สถานที่ และข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวไม่เพียงพอ ทำให้การเดินทางไม่สะดวก ($\bar{X}$ =3.10, S.D.=1.14) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ หากไม่มีการให้บริการเกี่ยวกับข้อมูลการเดินทางท่องเที่ยว เช่น แผนที่ เจ้าหน้าที่บริการข้อมูลการท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการเดินทางอย่างเหมาะสม มี ($\bar{X}$ =2.99, S.D.=1.24) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง และมีจุดให้บริการสาธารณะไม่เหมาะสม เช่น ตู้กดเงินสด ห้องน้ำ จุดพักคอย เป็นต้น มี ($\bar{X}$ =2.87, S.D.=1.17) มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบกว่าการพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อใช้ในการบริหารความเสี่ยงในรูปแบบบายแอปพลิเคชันของแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ มีรายละเอียดการบริหารความเสี่ยง ดังนี้

2.1 ความเสี่ยงจากการเดินทาง มีการบริหารความเสี่ยง คือ การเดินทางด้วยรถสาธารณะจะเป็นการลดความเสี่ยง โดยศึกษาตารางการเดินรถ จองตั๋วโดยสารล่วงหน้า และเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ควรมีแผนการเดินทางสำรองและควรเผื่อเวลาในการเดินทางให้มากขึ้นเผื่อเวลาให้มากขึ้น การเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว เป็นการลดความเสี่ยง โดยทำการศึกษาเส้นทางจากช่องทางอื่นด้วย อาจมีสมุดแผนที่ติดรถยนต์ไว้เสมอ บางพื้นที่อาจมีปัญหาเรื่องสัญญาณโทรศัพท์ มีโอกาสที่จะไม่สามารถใช้งานแอปพลิเคชันนำทางในโทรศัพท์มือถือได้ หรือสอบถามบุคคลในท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญการใช้เส้นทาง

2.2 ความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน มีการบริหารความเสี่ยง คือ การเกิดเหตุอาชญากรรม เช่น กระชากกระเป๋า ทรัพย์สินสูญหาย เป็นการลดความเสี่ยง โดยสถานที่ท่องเที่ยวควรจัดให้มีบุคคลคอยสอดส่องดูแลบริเวณที่อาจจะเกิดเหตุ เช่น ลานจอดรถที่เงียบ อยู่ไกล ไม่มีคนพลุกพล่าน หรืออาจใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด การจัดการดังกล่าวอาจทำให้บุคคลที่ตั้งใจมาก่อนเกิดเหตุเกิดความกลัว มีความยับยั้งชั่งใจมากขึ้น และไม่กล้าที่จะก่อเหตุร้ายได้ในระดับหนึ่ง การเกิดอุบัติเหตุ เป็นการลดความเสี่ยง โดยจัดทำป้ายแจ้งเตือนให้เห็นชัดเจนบริเวณที่เกิดอุบัติเหตุบ่อย เช่น บริเวณที่มีการลื่นล้มบ่อย บันไดที่มีความลาดชัน หรือจัดให้มีบุคคลคอยกำชับให้ระวังเรื่องการเกิดอุบัติเหตุบริเวณนั้น และการหลีกเลี่ยง บริเวณที่อันตรายมาก ๆ เคยเกิดเหตุที่ทำให้สูญเสียชีวิต ควรทำแนวกันที่มั่นคงและแน่นหนา เพื่อห้ามนักท่องเที่ยวเข้าไปยังบริเวณนั้น เช่น ห้ามเข้าไปภายในรูปปั้นบริเวณหน้าผาที่มีความสูงชัน เป็นต้น หรือกำหนดโทษในการฝ่าฝืนให้ชัดเจนและมีการลงโทษอย่างจริงจังเพื่อให้เป็นแบบอย่าง

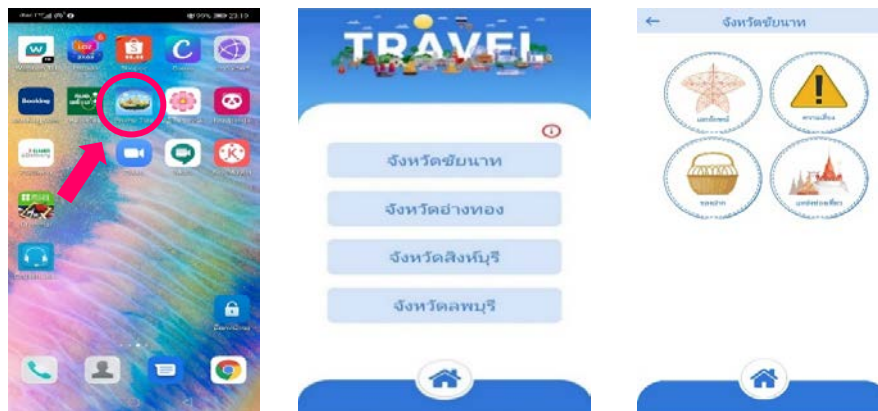
2.3 ความเสี่ยงจากโรคระบาด มีการบริหารความเสี่ยง คือ การลดความเสี่ยง โดยการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการให้ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งให้คำแนะนำในการป้องกันการติดต่อที่อาจเกิดขึ้นจากการเดินทางมาท่องเที่ยว อาจมีการแจ้งเตือนเกี่ยวกับการทำความสะอาด (การกราบ) พระพุทธรูป โดยให้งดเว้นการกราบพระในช่วงที่มี การแพร่ระบาดของโรค เพื่อลดการสัมผัสพื้นผิวให้มากที่สุด การหลีกเลี่ยง ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรค นักท่องเที่ยวไม่ควรเดินทางไปสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ หลีกเลี่ยงสถานที่ที่มีคนจำนวนมาก สถานที่ที่มีอากาศถ่ายเทไม่สะดวก หรือผู้มีอำนาจสั่งการให้สถานที่ท่องเที่ยวพิจารณาปิดสถานที่ท่องเที่ยวชั่วคราว เพื่อเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค การแชร์ เป็นการลดภาระ ลดความรับผิดชอบที่เกิดจากการเดินทางไปท่องเที่ยว โดยที่นิยมที่สุด คือ การทำประกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำประกันชีวิต การทำประกันสุขภาพ การทำประกันรถยนต์ เป็นต้น

2.4 ความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อม มีการบริหารความเสี่ยง คือ การลดความเสี่ยง ภัยจากสภาพแวดล้อม ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นสามารถป้องกันได้ หากใส่ใจและไม่ประมาท เช่น ทำแนวกันหรือเขื่อนป้องกันอุทกภัย การก่อสร้างอาคารให้แข็งแรง รองรับแรงสั่นสะเทือนจากเหตุแผ่นดินไหว หรือการตรวจสอบอุปกรณ์ไฟฟ้า สายไฟ ปลั๊ก คัทเอ๊าท์ ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน หากมีอายุการใช้งานยาวนานหรือชำรุดควรเปลี่ยนให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานอยู่เสมอ การแชร์ เป็นการลดภาระ ลดความรับผิดชอบ ที่เกิดจากภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย ผู้บริหารสถานที่ท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ เนื่องจากสามารถลดความเสี่ยง ลดภาระความรับผิดชอบได้ เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน การยอมรับความเสี่ยง เกิดจากการที่ผู้บริหารของสถานที่ท่องเที่ยวได้ทำการปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมกิจกรรมการควบคุมแล้วในระดับหนึ่ง แต่ยังคงเกิดเหตุการณ์ขึ้น และมองว่าไม่คุ้มค่าในการลงทุนเพื่อป้องกันเหตุลักษณะดังกล่าว จึงต้องยอมรับกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

2.5 ความเสี่ยงจากความไม่พร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว มีการบริหารความเสี่ยง คือ การลดความเสี่ยง โดยการปรับเปลี่ยนสถานที่จอดรถ เจริญต่อรองเกี่ยวกับราคาขายของสินค้า ทำการปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาด เพิ่มเติมจุดทิ้งขยะและมีระบบการจัดการขยะอย่างเหมาะสม และการหลีกเลี่ยง กรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล ควรหาคนกลางมาเจรจาเรื่องความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อลดการปะทะ ลดการเผชิญหน้า ลดการทะเลาะวิวาท และควรหาแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกัน

2.6 ความเสี่ยงจากการขาดจิตสำนึกที่ดีของนักท่องเที่ยว มีการบริหารความเสี่ยง คือ การลดความเสี่ยง โดยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีตั้งแต่เด็ก ๆ ให้รู้จักคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยว รู้จักรักษาให้คงอยู่ตลอดไป จัดให้มีบุคคลคอยกำชับ แจ้งเตือนนักท่องเที่ยวบริเวณที่เกิดเหตุเป็นประจำ การหลีกเลี่ยง บริเวณไหนที่ไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าใกล้ หรือเข้าไปสัมผัส จัดตั้งสิ่งของ ควรทำแนวกันให้แน่นหนา ติดป้ายประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน และการแชร์ควรรกำหนดบทลงโทษที่จริงจัง และให้ดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้เป็นแบบอย่าง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเกรงใจ รู้จักยับยั้งชั่งใจมากยิ่งขึ้น

จากข้อมูลความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยงข้อ 2.1-2.6 สามารถนำมาสร้างเป็นฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อใช้ในการจัดทำเป็นโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มจากการทำอินโฟกราฟิก (Infographic) เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยงเข้าใจง่ายขึ้น และแสดงเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งของจังหวัดนั้น ๆ ในแอปพลิเคชัน ดังภาพที่ 2 จากนั้นดำเนินการออกแบบหน้าตาของแอปพลิเคชันในส่วนของผู้ใช้งาน รวมทั้งออกแบบฐานข้อมูลส่วนอื่น ๆ ของแต่ละจังหวัด โดยฐานข้อมูลที่จะใช้งาน คือ HeidiSQL และทำการเปิดใช้งานบริการเซิร์ฟเวอร์ Digital Ocean แล้วจึงทำการสร้างฐานข้อมูลตามที่ได้ออกแบบไว้โดยใช้ React Native และ Express ในการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อเชื่อมต่อระหว่างแอปพลิเคชันกับฐานข้อมูล เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงทำการสร้างแอปพลิเคชันระบบปฏิบัติการ Android โดย Android Studio

ภาพที่ 1 การติดตั้งแอปพลิเคชัน และการแสดงข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแต่ละจังหวัด

ภาพที่ 2 ข้อมูลความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความเสี่ยงด้วยฐานข้อมูลดิจิทัลในการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชิงสาระบันเทิงของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ส่วนมากเป็นปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ให้เกิดความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพของการให้บริการด้านต่าง ๆ ยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดการถ่ายทอดตำนานหรือเรื่องราวในอดีตให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ สิ่งอำนวยความสะดวกภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ คุณภาพและราคาขายสินค้ายังไม่เหมาะสม ขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชนท้องถิ่น และขาดการประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ของกลุ่มภาคกลางตอนบน ส่งผลให้ไม่ประทับใจ ไม่มีการประชาสัมพันธ์บอกต่อ ทำให้นักท่องเที่ยวลดลงในอนาคต ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับ ชรินทร์พรพรณ อະສິຕິຣັດ (2553) ที่ทำการศึกษาพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ศึกษาความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น วิถีชีวิตของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ผลการศึกษาพบว่า ประสบปัญหาในเรื่องระบบสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน ปัญหาชุมชนถูกละเมิดความเป็นส่วนตัว และปัญหามลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชน รวมทั้ง โกเมน กันตวธีระ อารีย์ นัยพินิจ และธพลพรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการ การท่องเที่ยวเมืองขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อจัดการท่องเที่ยวเมืองขอนแก่น ประกอบด้วย ปัญหาและอุปสรรคด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การไหลเข้ามาของกลุ่ม นักลงทุนจากภายนอก การกระจุกตัวของเศรษฐกิจเฉพาะในเขตเมือง ปัญหาและอุปสรรคด้านสังคม ได้แก่ ปัญหาเชิงกายภาพ (การจราจรติดขัด การขาดรถจักรยานยนต์ให้เช่า ฯลฯ) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การทำวัฒนธรรมเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคเชิงนโยบายด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ความขัดแย้งเชิงนโยบายระหว่างนโยบายท้องถิ่นกับนโยบายส่วนกลาง อีกทั้ง ธณิศวัล กุลศรี และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์ (2559) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินการพัฒนา ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑ์สิรินธร ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา คือ งบประมาณมีจำกัดเฉพาะเพื่อการศึกษาวิจัย อนุรักษ์ เก็บรวบรวมตัวอย่างซากไดโนเสาร์ ขณะที่การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวยังไม่สามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ การบริหารจัดการขาดเครือข่ายการเรียนรู้และพัฒนา ในกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือนักเรียนและเยาวชนรุ่นใหม่ ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้อย

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง สร้างองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชน ผู้ประกอบการ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ปรับปรุงพัฒนาการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวให้เหมาะสม ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างแบรนด์ของสินค้าให้เป็นที่รู้จักและยอมรับ สนับสนุนให้เกิดความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างหน่วยงานและคนในชุมชน ให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดให้หลากหลายในทุก ๆ ช่องทาง การจัดการปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบเชิงบวกกับแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ของกลุ่มภาคกลางตอนบน ส่งผลให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นมีคุณค่า เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น สร้างภาพลักษณ์ที่ดี เกิดความทรงจำที่ดี สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นในอนาคต การจัดการปัญหาเหล่านี้สอดคล้องกับ ชมภูษ พูนนาค (2559) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เน้นการจัดการด้านกายภาพ อนุรักษ์ ดูแล รักษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และการจัดการด้านทัศนียภาพ รวมถึงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

และสิ่งอำนวยความสะดวก อีกทั้งพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ให้กับนักท่องเที่ยวผู้สนใจ และคนในชุมชนได้ร่วมเรียนรู้ ศึกษา ตลอดจนสร้างสรรค์กิจกรรมรูปแบบใหม่ ที่สะท้อนอัตลักษณ์ ความมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยว และเสนอแนะให้จังหวัดให้ความสำคัญกับการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างหลากหลาย การรณรงค์ให้ชุมชน ท้องถิ่นโดยรอบพื้นที่เข้าใจ ตระหนัก ห่วงแหนภูมิปัญญา คุณค่าความงามในงานช่างฝีมือ ประเพณี วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เพื่อยังคงรักษารูปภาพ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ที่อยู่ใกล้เคียงกัน และนโยบายและโครงการต่าง ๆ ที่ภาค รัฐจัดทำขึ้นต้องเอื้ออำนวย หรือสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ รวมทั้ง อีสริย์ ภักดีศรีแพง (2557) ได้ทำการศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมาในการพัฒนา การท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง - ดี องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในความรับผิดชอบ แต่มีนโยบายและแผนงานในการพัฒนาการท่องเที่ยว เน้นการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ถูกบรรจุเข้าในปฏิทินการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มาส่งเสริมเป็นลำดับต้น เมื่อเทียบงบประมาณที่มีอยู่กับพื้นที่รับผิดชอบ 32 อำเภอ ถือว่ายังไม่พอเพียง จึงทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวยังมีความเข้าใจถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ในด้านการท่องเที่ยวแทบเพียงบทบาทด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และมีความคาดหวังให้สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมทุกระดับ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าความเสี่ยงจากการเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน มีความเสี่ยงจากการเดินทาง ความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน ความเสี่ยงจากโรคระบาด ความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อม ความเสี่ยงจากความไม่พร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว และความเสี่ยงจากการขาดจิตสำนึกที่ดีของนักท่องเที่ยว ความเสี่ยงจากการเดินทางท่องเที่ยวนี้เป็นความเสี่ยงที่ควรบริหารจัดการเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ดี ที่มีองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านการมีส่วนร่วม ความเสี่ยงจากการเดินทางท่องเที่ยวนี้สอดคล้องกับภูมิทัศน์ สันติมิตร (2557) เป็นการศึกษาการจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ และศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวในการจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างดี ให้ความสำคัญเรื่อง การจัดการความเสี่ยงจากสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับ 1 แนวทางและข้อเสนอแนะในการจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ ประกอบด้วย การขยายไหล่ทาง ซ่อมแซมถนน แนวกันทางโค้ง ป้ายสัญญาณไฟให้พร้อมใช้งาน รวมถึงมาตรการควบคุมความเร็วในการขับขี่ รวมทั้ง ธนศวัธ กุลศรี และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์ (2559) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินการพัฒนา ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑ์สิรินธร ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑ์สิรินธรให้ก้าวหน้า คือ การจัด ทำแผนแม่บทในการพัฒนาให้ครอบคลุมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ควรมีการพัฒนา ปรับปรุงสินค้าบริการ และปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่ การปรับภูมิทัศน์ กำหนดเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ จัดระเบียบพื้นที่จอดรถ ดูแลความสะอาดของห้องน้ำ สนับสนุนให้คนในชุมชนมีรายได้จากการขายสินค้าให้นักท่องเที่ยว และการสนับสนุนคนในชุมชนให้เข้าใจ และร่วมมือร่วมใจในการสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

4. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าแนวทางการบริหารความเสี่ยงสามารถทำได้ด้วยการลดโอกาสที่จะเกิดให้น้อยลง หลีกเลี่ยงที่จะไม่ให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นอีก อีกทั้งยังกระจายความเสี่ยงไปให้องค์กรอื่น รวมถึงยอมรับกรณีที่เป็ความเสี่ยงที่ยอมรับได้หรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ แนวทางการบริหารความเสี่ยงดังกล่าวมักเกิดจาก การหยุดกิจกรรม การเปลี่ยนแปลงกิจกรรม การออกแบบระบบการควบคุมภายใน รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ แนวทางการบริหารความเสี่ยงนี้สามารถเลือกปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ตามบริบทของพื้นที่ได้ เป็นไปตามทฤษฎีกระบวนการในการบริหารความเสี่ยงขององค์กรในส่วนของการตอบสนองความเสี่ยงที่ประกอบด้วย การหลีกเลี่ยง การยอมรับ การควบคุม การกระจาย/ถ่ายโอน แนวทางการบริหารความเสี่ยงนี้สอดคล้องกับ ธนัสวีล กุลศรี และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์ (2559) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินการพัฒนา ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑ์สิรินธร ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑ์สิรินธรให้ก้าวหน้า คือ การจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาให้ครอบคลุมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ควรมีการพัฒนา ปรับปรุงสินค้าบริการ และปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่ การปรับปรุงภูมิทัศน์ กำหนดเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ สนับสนุนคนในชุมชนให้เข้าและร่วมมือร่วมใจในการสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อีกทั้งสอดคล้องกับทฤษฎีของ จิรพร สุเมธิประสิทธิ์ มัทธนา พิพิธนาวรัตน์ และกิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ (2556) ที่ว่าการตอบสนองความเสี่ยง (Risk Response) เป็นการกำหนดแผนการจัดการเพื่อลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ โดยผู้บริหารอาจเลือกใช้วิธีการจัดการความเสี่ยงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรืออาจใช้หลายวิธีรวมกัน เพื่อลดระดับโอกาสที่อาจเกิดขึ้นและผลกระทบของเหตุการณ์เพื่อให้อยู่ในช่วงที่องค์กรยอมรับได้ (Risk Tolerance) โดยหลักการตอบสนองความเสี่ยงโดยทั่วไป คือ การหลีกเลี่ยง (Terminate/Avoid) เป็นการลดโอกาสที่จะเกิดให้เหลือศูนย์ โดยอาจจะหยุดหรือเปลี่ยนแปลงกิจกรรมที่เป็นความเสี่ยงนั้น ๆ การเฝ้าระวัง (Take) เป็นการยอมรับความเสี่ยงนั้น หากเป็นความเสี่ยงที่องค์กรยอมรับได้ หรือเป็นความเสี่ยงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การควบคุม (Treat) เป็นการลดโอกาสที่จะเกิดให้น้อยลง ลดปริมาณความเสียหายให้น้อยลง โดยการหากิจกรรมควบคุมเพื่อลดความเสี่ยง รวมถึงการออกแบบระบบการควบคุมภายใน หรือการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และการกระจายหรือถ่ายโอน (Share/Transfer) เป็นการโอนความเสี่ยงไปให้องค์กรอื่นหรือหน่วยงานอื่นจัดการแทน หรือร่วมรับผิดชอบกับความเสียหายที่เกิดขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือการทำประกันภัย

การบริหารความเสี่ยงแต่ละด้านถูกนำไปพัฒนาเป็นดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Digital Platform) โดยเริ่มจากการเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นตัวอักษรให้กลายเป็นรูปภาพโดยการทำเป็นอินโฟกราฟิก (Infographic) เพื่อให้ผู้ใช้งานเข้าใจได้ง่ายและน่าสนใจ งานวิจัยนี้ได้เลือกใช้แพลตฟอร์ม โมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) เนื่องจากเป็นเทคโนโลยีที่มีความสะดวกในด้านการใช้งาน ข้อมูลการบริหารความเสี่ยงที่ได้พัฒนาเป็นรูปภาพแล้ว จะนำไปเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่แสดงในแอปพลิเคชัน โดยนำไปใส่ไว้ในข้อมูลของแต่ละจังหวัด และเพิ่มเติมความเสี่ยงของแต่ละจังหวัดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น จังหวัดลพบุรีมีการปรับปรุงเส้นทาง นักท่องเที่ยวควรเผื่อเวลาและศึกษาเส้นทางก่อนเดินทางมาท่องเที่ยว สามารถแก้ไขข้อมูลเพิ่มเติมได้ในอนาคต โดยแจ้งเตือนเป็นรูปภาพหรือข้อความที่น่าสนใจในแต่ละจังหวัดได้

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแล สามารถนำแนวทางในการบริหารความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ไปตั้งเป็นงบประมาณ เพื่อไว้สำหรับช่วยเหลือหรือสนับสนุนเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อีกทางหนึ่ง รวมถึงการของบประมาณเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ที่รับผิดชอบในทุก ๆ ช่องทาง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

2. ผู้บริหารสถานที่ท่องเที่ยว สามารถนำผลงานวิจัยครั้งนี้ไปปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับการให้บริการด้านต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะบริการนักท่องเที่ยวในอนาคต เพราะการให้บริการ ที่ประทับใจเป็นการ

ประชาสัมพันธ์ที่ตีกีช่องทางหนึ่ง ทำให้เกิดการบอกต่อถึงความประทับใจดังกล่าว ส่งผลให้มันักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นไปโดยปริยาย อีกทั้งสามารถทำแนวทางการบริหาร ความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเองดูแล

3. ชุมชน นำผลงานวิจัยครั้งนี้ไปปรับตัวในด้านต่าง ๆ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะเป็นชุมชนที่ให้บริการทางด้านการท่องเที่ยว ควบคู่กับวัดหรือโบราณสถานบริเวณนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกี่ยวกับที่จอดรถ ความมีน้ำใจ หรือนำไปปรับตัวในเรื่องของการเป็นผู้ประกอบการ ผลิตสินค้าท้องถิ่นเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ตระหนักรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ด้าน การท่องเที่ยว หากชุมชนให้ความร่วมมือ จะทำให้สถานที่ท่องเที่ยว และชุมชนมีเอกลักษณ์ มีเสน่ห์ ทำให้เกิดความประทับใจ ทำให้เกิดการมาท่องเที่ยวซ้ำ ทำให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

4. นักท่องเที่ยว นำผลงานวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยว ในกลุ่มจังหวัด 4 จังหวัด สามารถดาวน์โหลดโมบายแอปพลิเคชัน (Mobile Application) ไว้ใช้งานบนโทรศัพท์มือถือได้ เนื่องจากมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางท่องเที่ยวอย่างครบถ้วนทุกจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลการเดินทาง ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว ข้อมูลความเสี่ยงและแนวทางการบริหาร ความเสี่ยง ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนช่วยสนับสนุนด้านการตัดสินใจได้ในระดับหนึ่ง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปต่อยอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหาร ความเสี่ยงพื้นที่ต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวได้ และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นแอปพลิเคชัน (Application) ในบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยง ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องใกล้ตัวทุก ๆ คนมีความเสี่ยงเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันหลากหลายเรื่องราว หากมีตัวช่วยเรื่องการบริหารความเสี่ยงในชีวิตประจำวันก็จำเป็นที่จะต้องการในอนาคตได้

2. ในอนาคตสามารถทำวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แอปพลิเคชัน (Application) ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในแง่มุมเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อกันระหว่างจังหวัด หรือเป็นการแนะนำให้ท่องเที่ยวระหว่างจังหวัด โดยใช้แอปพลิเคชัน (Application) เป็นหลักในการเดินทาง

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). สถิตินักท่องเที่ยว.

<https://www.mots.go.th/news/category/411>

กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2561). สถิติสำหรับงานวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 12). โรงพิมพ์สามลดา.

เขมรัตน์ บุญหล่อสุวรรณ. (2564). การศึกษาประสิทธิภาพการใช้งานดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อสนับสนุนการสอนของครู [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ]. DSpace at Bangkok University. http://dspace.bu.ac.th/bitstream/123456789/4457/3/khemmarut_boon.pdf

ธณัฐวิทย์ กุลศรี และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. (2559). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สิรินธร ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารวิชาการฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 9(3), 467-482.

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/73287/59004>

- ผู้จัดการออนไลน์. (25 ตุลาคม 2561). หนีตายระทึก!! แพลมจมน้ำขณะดูการแข่งขันเรือยาวประเพณีที่อ่างทอง. MGR Online. <https://mgronline.com/local/detail/9610000106712>
- ผู้จัดการออนไลน์. (4 กรกฎาคม 2563). แม่ค้าช็อก! เจ้าอาวาสวัดปากคลองมะขามเฒ่าออกประกาศขอคืนพื้นที่ตลาดประชารัฐ. MGR Online. <https://mgronline.com/local/detail/9630000068723>
- ผู้จัดการออนไลน์. (7 เมษายน 2564). ช่วยกันต่อลมหายใจตุ๊กตาชาววัง บางเสด็จ หลังได้รับผลกระทบโควิด-19. MGR Online. <https://mgronline.com/local/detail/9640000032938>
- วาริษฐ์ มัธยมบุรุษ. (2552). รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้]. ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital "วช.". <https://dric.nrct.go.th/index.php/Search/SearchDetail/210757/>
- อุทัยวรรณ จรุงวิทย์. (2563). คู่มือปฏิบัติงานสำหรับนายหน้าประกันชีวิต. สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.).
- Boonlert, J. (2007). *Sustainable tourism development* (2nd ed.). Press & Design Company Limited.